

χη, επιλογή, αξία, αλήθεια και δίκαιο. Υιοθετεί δέ τήν καντιανής έμπνεύσεως θέση για τόν άνθρωπο, άφοϋ τόν βλέπει ώς «πολίτη δύο κόσμων», πολίτη τοϋ κόσμου τοϋ άπείρου [και τοϋ μή άπείρου] (σελ. 21), έξ οϋ και ό τίτλος τής μελέτης, ένϋ θέτει έρωτήματα γύρω άπό τή δυνατότητα τής άθανασίας τής ψυχής. Άξιολογεϊ θετικά τόν κόσμο μας και διακηρύσσει τήν πίστη του στήν ανθρώπινη δύναμη. 'Η 'Ιστορία, γράφει, άποδεικνύει ότι ό κόσμος βελτιώνεται χάρη στήν ανθρώπινη δράση (σελ. 21). 'Η μέριμνα για τό μέλλον τόν άπασχολεϊ έντονα. 'Οραματίζεται «έναν κόσμο μέ περισσότερη χαρά και λιγότερη δυστυχία, γιατί ή δυστυχία και χαρά τοϋ ένός εϊναι δυστυχία και χαρά τοϋ άλλου» (σελ. 28) και προτείνει μιá κοινή σταυροφορία μέ στόχο τήν κάλυψη τών στοιχειωδών άναγκών για όλους τούς άνθρωπους και τήν έπίτευξη μιáς πιό δίκαιης κι όρθολογικής κατανομής τών άγαθών. Οί τελευταίες αυτές άκριβώς θέσεις, γνήσια άνθρωπιστικές και αισιόδοξες, εϊναι ιδιαίτερα σημαντικές και θαρραλέες σέ μιá έποχή πού οί περισσότεροι στοχαστές περιορίζονται σέ θρηνολογίες ή άρέσκονται στό νά μεταβάλλονται σέ σκοτεινούς προφήτες τοϋ τέλους τοϋ κόσμου.

'Ο λόγος, πού άναφερόμαστε στό παραπάνω φυλλάδιο, δέν εϊναι, βέβαια, ή πρωτοτυπία ή ή σπουδαιότητα τής συμβολής του στήν έρευνα τών θεμάτων, πού διαπραγματεύεται, αλλά τό κουράγιο τοϋ συγγραφέα νά στοχάζεται μέ εϊλικρίνεια και ύπαρξιακή άγωνία —έστω και μέ τρόπο έρασιτεχνικό κι όλότελα άσυστηματοποίητο— ένϋ άρκετοί Νεοέλληνες οϋτε καν διανοοϋνται νά διαθέσουν τόν έλεύθερο χρόνο τους σέ δραστηριότητες πνευματικές.

ΚΟΥΦΟΠΟΥΛΟΥ ΠΗΝΕΛΟΠΗ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Μανώλη Μαρκάκη: *Α. Κοινωνιολογική προοπτική*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1987, σελ. 277.

Β. *Πολιτική νομιμοποίηση και βιομηχανική κοινωνία*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1988, σελ. 118.

Γ. *Σύστημα μιας φιλοσοφίας της πράξεως*, Αθήνα 1988, σελ. 30.

Η στήλη θ' ασχοληθεί με θέματα κοινωνιολογικού περιεχομένου, γι' αυτό απευθύνεται ιδιαίτερα στους αναγνώστες που έχουν ευρύτερα κοινωνιολογικά ενδιαφέροντα. Πρόκειται για παρουσίαση βιβλίων που στηρίζονται κυρίως σε εμπειρικά στοιχεία της κοινωνιολογίας. Μόνο το τρίτο μελέτημα του κ. Μαρκάκη, όπως αναφέρει και ο τίτλος του, είναι φιλοσοφικού περιεχομένου και διαφοροποιείται σε σχέση με τα δύο προηγούμενα.

Α. Το πρώτο κεφάλαιο του πρώτου βιβλίου, που επιγράφεται «Κοινωνιολογία της ομάδας» (σελ. 13-59), αναφέρεται στην έννοια της ομάδας, τη σταθερότητά της και το πέρασμα του ατόμου από την κοινότητα στην κοινωνία. Ο κ. Μαρκάκης πιστεύει πως το άτομο αναζητά πάντοτε «την επιδοκιμασία μιας άλλης ομάδας αναφοράς, που οι κανόνες της είναι συνεπείς με τους δικούς του» (σελ. 45). Επειδή όμως, όπως υποστηρίζει, «το κοινωνικό σύστημα τείνει να προσαρμόζεται στην εξωτερική κατάσταση» (σελ. 53), το πέρασμα από την κοινότητα στην κοινωνία «οδηγεί σε τυπικότητα και απροσωπεία (sic) των δευτερευουσών κοινωνικών σχέσεων» (σελ. 58).

Το δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Κοινωνιολογία των τυπικών οργανισμών» (σελ. 61-109) ασχολείται κυρίως με την ανάλυση του όρου «γραφειοκρατία». Θεωρίες περί των τυπικών οργανισμών έχουν διατυπώσει πολλοί κοινωνιολόγοι, μεταξύ αυτών οι: Τ. Πάρσονς, Π. Μπλάου και Χρ. Αργύρης (σελ. 100-109) των οποίων γίνεται ιδιαίτερη μνεία.

Το τρίτο κεφάλαιο, που επιγράφεται «Αστική κοινωνιολογία» (σελ. 111-128), ασχολείται με τον καθορισμό της έννοιας της αστικής κοινότητας και της ισχύος της. Το τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο «Πολιτική κοινωνιολογία» (σελ. 129-144) παρουσιάζει το ρόλο των πολιτικών δυνάμεων στην κοινωνία, ενώ το πέμπτο που αναφέρεται στην «Κοινωνιολογία της παιδείας» (σελ. 145-169), εξετάζει την εκπαιδευτική δομή σε σχέση με τη βιομηχανική κοινωνία. Ο συγγραφέας πιστεύει πως «όσο χαμηλότερος είναι ο κρατικός οικονομικός παρεμβατισμός στον ιδιωτικό τομέα» (σελ. 154), τόσο πιθανότερο είναι οι κυβερνώσες ομάδες με διάφορες μεταβλητές «να επηρεάζουν μέρος τουλάχιστον της εκπαιδευτικής δομής» (σελ. 154).

Το έκτο κι έβδομο κεφάλαιο, που είναι αντίστροφα γραμμένα, δηλαδή υπάρχει πρώτα το έβδομο και μετά το έκτο, επιγράφονται «Εκπρόσωποι της κοινωνικής επιστήμης» (σελ. 221-249) και «Όψεις της βιομηχανικής κοινωνίας» (σελ. 171-220) αντιστοίχως. Το πρώτο περιλαμβάνει τη μονογραφία του Π. Κανελλόπουλου «Το άτομο ως όριο του κοινωνικού και του επιστητού» (σελ. 223-237), η οποία αποδόθηκε από τη γερμανική στην ελληνική γλώσσα από το συγγραφέα, καθώς επίσης και δύο σημειώματα του Φ. Ταίνις και του Κ. Μανχάιμ.

Τέλος, το όγδοο κεφάλαιο, με τίτλο «Κοινωνιολογική θεωρία» (σελ. 251-277), παρουσιάζει τη μονογραφία του Μ. Βέμπερ «Η κοινοτική νομιμοποίηση» (σελ. 253-267) και τις απόψεις του κ. Μαρκάκη σχετικά με τη δομολειτουργική θεωρία κι ανάλυση, την οποία θεωρεί αρκετά πρόσφορη για τη δημιουργία νέων κοινωνιολογικών προοπτικών.

Β. Στο πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου βιβλίου ο συγγραφέας παρουσιάζει το πρόβλημα: Με ποιό τρόπο η προώθηση της εκβιομηχάνισης οδηγεί σε προοδευτικότερες εισοδηματικές κατανομές; Με την ανεξάρτητη προσπάθεια του ατομικού επιχειρηματία ή με τον κρατικό οικονομικό παρεμβατισμό και ειδικότερα με τη διαμεσολάβηση του πολιτικού συστήματος; (σελ. 12).

Στο δεύτερο κεφάλαιο, που επιγράφεται, όπως ακριβώς και ο γενικός τίτλος του βιβλίου, ο κ. Μαρκάκης καταλήγει στο συμπέρασμα πως «οι κυβερνώσες ομάδες ερμηνεύουν τις προσδοκίες του πλειοψηφούντος εκλογικού σώματος ως εντολή για οικονομικό παρεμβατισμό» (σελ. 27-28), και μ' αυτό τον τρόπο «εισάγεται ο πολιτικός παράγοντας στο παιχνίδι των κοινωνικών κατανομών» (σελ. 28). Το τρίτο κεφάλαιο (σελ. 29-40), με τίτλο «Πολιτεία και οικονομική δραστηριότητα», παρουσιάζει το πρόγραμμα που ακολουθούν οι κυβερνώσες ομάδες για να διευκολύνουν τη βιομηχανική ανάπτυξη (δημόσιες κοινωνικές δαπάνες - δημόσιες δαπάνες γενικά) (σελ. 40).

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται σε «Μια θεωρία περί των εισοδηματικών ανισοτήτων» (σελ. 41-55), και σ' αυτό διατυπώνεται η άποψη πως «ο υψηλός βαθμός κρατικού οικονομικού παρεμβατισμού ευνοεί την ανάπτυξη των βιομηχανικών κατασκευών υψηλής κεφαλαιοποίησης και των δημοσίων γραφειοκρατιών» (σελ. 41-42). Ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα πως «ο κρατικός οικονομικός παρεμβατισμός συνιστά έναν από τους παράγοντες που συνδέονται με τη συγκέντρωση του εισοδήματος, αλλά όχι το μοναδικό προσδιοριστικό συντελεστή» (σελ. 54-55).

Στο πέμπτο κεφάλαιο με το γενικό τίτλο «Μέθοδοι» (σελ. 56-78) εξετάζεται ο τρόπος και τα μέσα με τα οποία εκδηλώνεται έμμεσα (σελ. 57-60) και άμεσα (σελ. 60-74) ο κρατικός οικονομικός παρεμβατισμός. Στο τέλος του κεφαλαίου ο κ. Μαρκάκης διατυπώνει την άποψη πως «ο βαθμός του κρατικού οικονομικού παρεμβατισμού και η συγκέντρωση του εισοδήματος στις αναπτυσσόμενες, μη-κομμουνιστικές κοινωνίες είναι δυνάμεις ανάλογες» (σελ. 77-78).

Στο έκτο κεφάλαιο (σελ. 79-100) συγκεντρώνονται τα ευρήματα από την μέχρι τώρα ανάλυση του αρχικού προβλήματος, και ο συγγραφέας καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα που

διατυπώθηκε στο τέλος του τετάρτου κεφαλαίου (σελ. 54-55). Στο έβδομο κεφάλαιο (σελ. 101-108) διατυπώνεται το γενικότερο πόρισμα πως «η παρέμβαση του πολιτικού παράγοντα για την οικονομική βελτίωση της εθνικής κοινότητας, τείνει να παγιώνει τους διαρθρωτικούς συντελεστές που δημιουργούν την εισοδηματική ανισότητα» (σελ. 107-109). Τέλος, το όγδοο κεφάλαιο (σελ. 109-111) αναφέρεται στις επιπτώσεις στις οποίες μπορεί να οδηγήσει η δυσανάλογη παρέμβαση στην κρατική οικονομία, προκειμένου να νομιμοποιηθεί το συγκεκριμένο πολιτικό σύστημα (σελ. 111).

Γ. Το τρίτο μελέτημα του κ. Μαρκάκη είναι αρκετά ευσύνοπτο (έχει 30 σελίδες), και, όπως ο ίδιος αναφέρει στο εξώφυλλο, πρόκειται για το τελευταίο κεφάλαιο του υπό έκδοση έργου του «Φιλοσοφία του πνεύματος». Τα θέματα που απασχολούν εδώ το συγγραφέα είναι: α) η πράξη (σελ. 5-7), β) τα υποκείμενα της πράξης (σελ. 7-10), γ) οι εσωτερικοί όροι της πράξης (μνήμη - βούληση - συνείδηση - ιθαγένεια) (σελ. 10-17), δ) οι εξωτερικοί όροι της πράξης (φύση - κοινωνία - πολιτισμός - πολιτική) (σελ. 17-24) και ε) η τελεολογία της πράξης (αξία - ηθική - δικαιοσύνη) (σελ. 24-30).

Στο πρώτο βιβλίο του ο συγγραφέας στο κάθε τέλος κάθε κεφαλαίου ή σημαντικής ενότητας παραθέτει επιλεγμένη βιβλιογραφία. Το κείμενο στο σημείο εκείνο που αναφέρεται στο Χρ. Αργύρη (σελ. 100-109), αφενός δεν παρέχει καμιά πληροφορία για τη ζωή και τη δραστηριότητά του, αφετέρου παρουσιάζει ασάφειες κι εκφραστικά λάθη: π.χ. «η ψυχολογική επιτυχία (sic) αποτελεί καρπό υλοποίησης (sic) σημαντικών στόχων...» (σελ. 109). Επίσης στο κεφάλαιο που αναφέρεται στην παιδεία διαβάζουμε: «η ωφελιμιστική εφαρμογή της παιδείας τείνει να επιβάλλει τη μηχανοποίηση (sic) του φυσικού κόσμου...» (σελ. 160). Στην ίδια σελίδα υπάρχει μια πρόταση χωρίς να έχει κύριο ρήμα.

Στο δεύτερο βιβλίο ο κ. Μαρκάκης έχει αναπτύξει περισσότερο τις απόψεις του, αν και η παρουσίασή τους γίνεται μονόπλευρα (π.χ. παίρνει ως δείγμα των αναπτυσσόμενων, μηκομμουνιστικών χωρών μόνο τα κράτη της Λατινικής Αμερικής) γεγονός που έπρεπε να προσέξει ιδιαίτερα, αφού πρόκειται για «Σπουδή εμπειρικής κοινωνιολογίας», όπως αναγράφει ο ίδιος στο εξώφυλλο του βιβλίου του.

Η τρίτη μελέτη του κ. Μαρκάκη είναι γραμμένη λογοτεχνικά, κατά τρόπο που προκαλεί δυσκολία στην κατανόηση του κειμένου με αποτέλεσμα να προδιαθέτει αρνητικά το φιλόσοφο - στοχαστή. Επίσης στο κείμενο υπάρχουν συχνές επαναλήψεις εντυπωσιακών αλλά ανεπιτυχών εκφράσεων, όπως π.χ. «ρίζα του κρανίου μου» (σελ. 10), «αγγίγματα στις άκρες του κρανίου μου» (σελ. 11), «ρίζα του κρανίου μου» (σελ. 15).

Κατά τη γνώμη μας το περιεχόμενο του μελετήματος αυτού είναι περισσότερο λογοτεχνικό και λιγότερο φιλοσοφικό.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΛΙΑΚΡΗ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ